

Rezumat

Studiul „Veșmintele liturgice creștine în epoca Bisericii vechi (secolele I – VI p.Chr)” încearcă să reconstituie, pe baza documentelor, vestimentația clericilor paleocreștini de la începuturi și cu aproximațiile de rigoare până în epoca lui Iustinian în mediul bizantin, cu unele prelungiri de nuanță, în apus, până în perioada carolingiană. Aceste documente se încadrează în marea lor majoritate în ceea ce literatura de specialitate cunoaște sub numele de „artă paleocreștină” – picturi paretale, mozaicuri, basoreliefuluri în piatră, diptice din fildeș sculptat; nu în ultimul rând, documentele care le-am folosit intră la categoria „arte minore” fiind de regulă accesorii vestimentare: cruci pectorale, engolpioane, inele, amulete, talismane, geme și camee.

La toate acestea s-au adăugat vestigii textile propriu – zise și izvoare literare de epocă raportate la perioada de studiu.

Pe baza acestor documente enumerate mai sus și care formează scheletul acestei lucrări, cercetarea a folosit lucrări de specialitate, încercând să reconstituie ceea ce a fost vestimentația paleocreștină de secol I – VI p.Chr; mai mult, s-a încercat să se găsească răspunsuri la întrebări sensibile ca cele legate de cronologie și influențe dinspre celelalte religii orientale sau dinspre mediul tradițional greco – roman în nașterea și evoluția vestimentației paleocreștine clericale sau în simbolistică și în simbolurile ornamentale ale veșmintelor și accesoriiilor, cu posibile implicații rituale și cultice.

S-a încercat să se acopere în timp și spațiu întreaga epocă propusă spre cercetare – respectiv cele șase secole de început a religiei creștine, cu un accent evident mai pronunțat pe spațiul istoric, politic și cultural al Imperiului Roman, al Imperiului Roman de Apus, al Imperiului Roman de Răsărit, viitor Imperiu Bizantin. Au fost abordate, în măsura documentelor la care am avut acces, și spațiile marginale ale lumii creștine, așa – zisul „creștinism oriental”: Etiopia, Nubia, Armenia, Siria sau Egiptul, pentru ultimele spații culturale făcându- se distincția între tradiția culturală bizantină și cea de factură locală.

Cuvinte – cheie: Paleocreștinism, artă paleocreștină, textile, veșmânt clerical, veșmânt antic greco-roman, togă, dalmatică, himation, pallium, chiton, tunică, tunica talaris, clavi, colobium, orbiculi, colobium, skaramanghion, orarium, paenula,

paludamentum, acoperământ de cap, phrygium, pilos, mitra, încălțăminte, accesoriu vestimentar, inel, medalion, pandantiv, amuleță, talisman, gliptică, gemă, camee, fibulă, cataramă, brățară, cruce pectorală, cruce de mână, engolpion, cârjă episcopală, ornament, simbol, simbolistică, obiect de cult.

1. Introducere	1
1.1. Scopul și importanța cercetării	1
1.2. Stadiul actual al cercetării. Bibliografia	4
1.3. Metoda de lucru	12
2. Structura organizatorică a Bisericii primare. Generalități	15
3. Evreii și iudeo-creștinii. Elemente de “cod” vestimentar	24
3.1. Îmbrăcămintea evreilor și a preoților evrei în antichitate. Considerații generale	24
3.2. Îmbrăcămintea iudeo-creștinilor în secolul I p.Chr.	30
3.3. Îmbrăcămintea iudeo-creștinilor în scrierile Noului Testament	33
4. Comentarii privind vestimentația paleocreștină clericală	38
4.1. Vestimentația clericală în scrierile părinților Bisericii	38
4.2. Îmbrăcămintea paleocreștină, sec. II-VI p.Chr.	44
4.2.1. Generalități	44
4.2.2. Veșminte, însemne, acoperăminte de cap și încălțăminte clericală paleocreștină	51
a. Veșminte și însemne	51
<i>Toga, chiton, himation, kolobus, colobium, tunica, tunica-</i> <i>talaris, tunica palmata, alba, paenula, casula, cappa,</i> <i>dalmatica, sakkos, planeta, pallium, palla, omophorion,</i> <i>sudarium, mappa, orarium, stola, epitrachelion, sutana,</i>	

<i>rasa, amice, superhumerales, chlamys, abola, lacerna, birrus, paludamentum, skaramanghion, subcingulum (subcinctorium; zona), epimanikia, pera, subligaculum</i>	
b. Acoperăminte de cap	131
<i>Pilos, petatos, phrygium, mitra, tiara, camelaucum, kalumaukion, epanikalumaukion, skoufos (skufya), cucculus, tonsura clericală, ricinum</i>	
c. Încălțăminte	147
<i>Sandale, calceus, crepida, callicula, campagus, soccus</i>	
4.2.3. Veșminte ale Bisericii coptice, siriene, armene și nubiene	150
4.3. Accesorii vestimentare. Material arheologic	158
4.3.1. Medalioane, pandantive, amulete și talismane	158
4.3.2. Gliptica. Geme și camee	162
4.3.3. Inele (inele cu gemă; inele gravate)	175
4.3.4. Cruci și engolpioane (cruci-pandantiv, cruci pectorale)	183
4.3.5. Toiag, cârjă episcopală, cruce de mână	192
4.3.6. Fibule	194
4.3.7. Catrarama	195

4.3.8. Brățări	198
4.4. Accesorii de costum în reprezentări paleocreștine	200
4.5. Veșmântul ca și simbol la primii creștini	203
a. Considerații generale	203
b. Vestimentația paleocreștină: raportul dintre ornament și simbol	209
c. Rolul veșmântului în simbolistica Bisericii paleocreștine și bizantine timpurii	214
4.6. Materiale textile și culori în antichitatea greco-romană. Generalități	222
5. Repertorii	230
5.1. Repertoriu de texte privind îmbrăcămintea clericilor greco-romani. Documente reprezentative	230
5.2. Veșminte și obiecte de cult paleocreștine în documente de inventar romane și în descoperiri arheologice	234
5.3. Repertoriu de simboluri vestimentare paleocreștine și bizantine timpurii	237
6. Concluzii	242
7. Bibliografie	249
8. Abrevieri	265

9. Glosar de termeni tehnici	268
10. Lista imaginilor și reproducerilor	277
10.1. Repertoriu de imagini	277
10.2. Imagini complementare	315
10.3. Reconstituiri personale	316
10.4. Lista imaginilor	317